अपठितावबोधनम्

अधोलिखित-गद्यांशान् पठित्वा तदाधारित-प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखन्तु।

(१)

यदि वयं समाजे राष्ट्रे वा परिवर्तनम् आनेतुम् इच्छामः तर्हि अस्माकं प्रभावः अन्येषाम् उपरि भवेत्। वयं बाह्यवातावरणेन कुप्रभाविताः न स्याम, अपितु वातावरणस्य उपरि अस्माकं प्रभावः स्यात्। अत्र काचित् एका कथा एवमस्ति-

कश्चन कृषकः महिष्याः अस्वास्थ्य-निवारणाय कञ्चित् पशुवैद्यम् औषधं पृष्टवान्। वैद्यः गुलिकाः दत्तवान्, किञ्च उक्तवान् यत् एकस्यां नलिकायां गोलिकाः स्थापयित्वा भवान् स्वमुखेन वायुं फूत्करोतु, तदा गुलिकाः महिष्याः उदरं गमिष्यन्ति इति। कृषकः अस्तु इति उक्त्वा गतवान्। दिनद्वयानन्तरं सः वैद्यः तं कृषकं मार्गे अस्वस्थरूपेण गच्छन्तं दृष्टवान्। किं सञ्जातमिति पृष्टे सति सः कृषकः उक्तवान् — तया नलिकया अहं फूत्करोमि ततः पूर्वं महिष्या एव फूत्कृतम्, परिणामतः गुलिकाः मम उदरं गताः। इति। अनया कथया बोध्यते यत् बाह्यवातावरणस्य कुप्रभावः येषाम् उपरि न भवति, ते एव सफलाः भवन्ति। नेतारः, मार्गदर्शकाः, समाजशोधकाः च बाह्यं दूषितं वातावरणं परिवर्तयन्ति, न तु स्वयं तेन दूषितेन वातावरणेन प्रभाविताः भवन्ति।

प्रश्नाः

१. अस्य गद्यावतरणस्य समुचितं शीर्षकं लिखन्तु।
२. अस्माकं प्रभावः कुत्र स्यात्?
३. उपर्युक्ता कथा किं बोधयति?
४. गुलिकाः कस्य उदरे गताः?
५. कः कं पृष्टवान् औषधम्?
६. ''कृषकः अस्तु इति उक्त्वा गतवान्''-अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदम् किमस्ति?
७. 'अगच्छत्' इति पदस्य समानार्थकं पदं गद्यांशात् अन्विष्य लिखन्तु।
८. 'नेतुम्' इति पदस्य विलोमपदं गद्यांशात् अन्विष्य लिखन्तु।

उत्तराणि

१. अस्माकं प्रभावः वातावरणस्योपरि
२. वातावरणस्योपरि, अन्येषाम् उपरि वा

३. यत् बाह्यवातावरणस्य कुप्रभाव: येषाम् उपरि न भवति ते एव सफला: भवन्ति
४. कृषकस्य
५. कृषक:, पशुवैद्यम्
६. कृषक:
७. गतवान्
८. आनेतुम्

(२)

मातृभूमिं प्रति प्रेम्ण:, त्यागस्य, आत्मोत्सर्गस्य, सर्वस्वार्पणस्य च नैके समुज्ज्वला: पृष्ठा: राजस्थानस्य इतिहासे मिलन्ति परन्तु 'रातीघाटी' नामकस्य युद्धस्य उल्लेख: राजस्थानस्य इतिहासे लुप्तप्राय: वर्तते। बादशाह बाबर इत्यस्य पुत्र: (हुमायुँ: इत्यस्य अनुज:) कामरान: बीकानेरस्य राजा राव जैतसी च — इत्यनयो: द्वयो: मध्ये बीकानेरे घटितं महत्युद्धं भारतीय-शौर्यस्य गौरवशालिनी कथा अस्ति। अस्य युद्धस्य तिथि: २६ ओक्टोबर १५३४ ईस्वी इत्यस्ति। भारतं जेतुम् लाहोरात् आगत: कामरान: पलायित:। तस्य शिरस्त्राणं (मुकुटम्) मध्येमार्गं 'छोटड़िया' ग्रामे पतितम्। अद्यापि तन्मुकुटम् तद्ग्रामे सुरक्षितम् अस्ति। अस्य रातीघाटी-युद्धस्य किञ्चिद् विस्तृतं वर्णनं 'बीठू सूजा' इत्यनेन रचिते 'छन्द राव जैतसी रो' इत्यस्मिन् ग्रन्थे वर्तते। अस्य च ग्रन्थस्य उद्धारं डॉ. एल.पी. टैस्सीटोरी अकरोत्।

प्रश्ना:

१. अस्य अनुच्छेदस्य समीचीनं शीर्षकं लिखन्तु।
२. रातीघाटी-युद्धं कयो: द्वयो: मध्येऽभवत्?
३. रातीघाटी-युद्धं कुत्र कदा च घटितम्?
४. 'छन्द राव जैतसी रो' इत्यस्य लेखक: क:?
५. गौरवशालिनी कथा-इत्यत्र किं विशेष्यपदं किं च विशेषणपदम् इति लिख्यताम्।
६. 'धावित:' इत्यस्य पर्यायवाचिनं पदम् अनुच्छेदात् अन्विष्य लिख्यताम्।

उत्तराणि

१. ऐतिहासिकं रातीघाटी-युद्धम्।
२. कामरान: राव जैतसी च — इत्यनयो: मध्ये।
३. बीकानेरे, २६ ओक्टोबर् १५३४ ए.डी.।
४. बीठू सूजा।
५. **विशेष्यपदम्**-कथा। **विशेषणपदम्**- गौरवशालिनी।
६. आगत:।
७. पलायित:।

(३)

अस्ति केरले-प्रान्ते कालडीनामको ग्रामः। स च पूर्णा- (पेरियार्) नदीतीरे वर्तते। जगद्गुरुः श्रीशंकराचार्यः तस्मिन् ग्रामे जन्म अलभत्। अस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम्। शंकरस्य जन्मनः प्रागेव पिता दिवङ्गतः। मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत्। यथाकालम् उपनीतः सः गुरुमुपागच्छत्। जन्मनैव प्रतिभा-सम्पन्नतया असौ कुलोचिताः विद्याः शीघ्रमेव अधीतवान्।

माता तं गृहस्थं कर्तुमैच्छत्। परन्तु मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शंकरः प्रार्थयत् - 'मातः! संन्यासः मह्यं रोचते, तदर्थम् अनुमतिं प्रयच्छ' इति। माता पुत्रस्य प्रार्थनां न स्वीकृतवती। एकदा स्नातुं नदीं गतः शंकरः नक्रेण गृहीतः उच्चैः आक्रोशत्। आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं गता माता पुत्रं नक्रेण गृहीतम् अपश्यत्। शंकरः मातरमवदत् - अम्ब! यदि संन्यासं स्वीकर्तुम् अनुमंस्यसे तर्हि अहं नक्रात् मुक्तो भविष्यामि इति। चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता - 'वत्स! यथा तुभ्यं रोचते तथा कुरु' इति कष्टेन अकथयत्। सद्यः नक्रात् मुक्तः शंकरः मातुः चरणयोः प्रणामम् अकरोत्। माता च तम् अनुगृहीतवती। 'मातः! तव स्मरणक्षणे एव तव समीपम् आगमिष्यामि' इति प्रतिज्ञाय सः गृहात् निरगच्छत्। देशाद्देशं पर्यटन् सः नर्मदातटं प्राप्तवान्। तत्र सः गोविन्द-पादाचार्येभ्यः वेदान्त-विद्याम् अधीतवान्।

अनन्तरं सः मुख्यानाम् उपनिषदां, व्यास-प्रणीतानां ब्रह्मसूत्राणां, श्रीमद्भगवद्गीतायाः च भाष्याणि रचितवान्। एतेन संस्कृतस्य महान् उपकारः अजायत। ततः सः आसेतुहिमाचलं स्वस्य सिद्धान्तस्य प्रचारम् अकरोत्। मातुः अन्तकाले च तया स्मृतः शंकरः तत्समीपम् आगच्छत्।

अद्वैत-सिद्धान्तस्य प्रचाराय परिरक्षणाय च श्रीशंकरः द्वारकायाम्, बदर्याम्, जगन्नाथपुर्यां, शृंगेर्यां च चतुरः मठान् समस्थापयत्। तेषाम् अधिष्ठातारः अद्यापि 'शंकराचार्याः' इति कथ्यन्ते।

श्रीशंकराचार्येण विरचितानि बहूनि स्तोत्रकाव्यानि अपि सन्ति। तेषु च 'भजगोविन्दम्' इति भजनम् अतीव लोकप्रियम् अस्ति।

प्रश्नाः

१. प्रस्तुतस्य अनुच्छेदस्य योग्यं शीर्षकं लिखन्तु।
२. शंकराचार्यस्य जन्म कुत्र अभवत्?
३. गृहात् निर्गमन-काले शंकरः मातुः पुरतः किं प्रतिज्ञातवान्?
४. शंकरः चतुरः मठान् कुत्र अस्थापयत्?
५. एतेन संस्कृतस्य महान् उपकारः अजायत- इति वाक्ये किं कर्तृपदं किं च क्रियापदम्?
६. कर्तृक्रियान्वितिः अत्र करणीया —

कर्तृपदानि	क्रियापदानि
१. माता	आगमिष्यामि
२. पिता	कथ्यन्ते
३. अहम्	आस्ताम्
४. शंकराचार्याः	स्वीकृतवती
५. माता पिता च	दिवंगतः

७. अत्र विशेषण-विशेष्यान्वितिः करणीया —

विशेषणपदानि	विशेष्यपदानि
१. लोकप्रियम्	शंकरः
२. विरक्तः	भजनम्
३. अनिच्छन्ती	माता
४. स्वस्य	सिद्धान्तस्य

८. 'परिभ्रमन्' इत्यस्य समानार्थकं पदम् अनुच्छेदात् अन्विष्य लिखन्तु।

९. 'बद्धः' इत्यस्य विलोम-पदं अनुच्छेदात् अन्विष्य लिख्यताम्।

उत्तराणि

१. जगद्गुरुः शंकराचार्यः।

२. केरले-प्रान्ते कालडी-नामके ग्रामे।

३. मातः! तव स्मरण-क्षणे एव तव समीपम् आगमिष्यामि, इति।

४. द्वारकायाम्, बदर्याम्, जगन्नाथपुर्याम्, शृङ्गेर्याम् च।

५. **कर्त्ता**- उपकारः, **क्रिया**- अजायत

६.

१. माता	-	स्वीकृतवती
२. पिता	-	दिवंगतः
३. अहम्	-	आगमिष्यामि
४. शंकराचार्याः	-	कथ्यन्ते
५. माता पिता च	-	आस्ताम्

७.

१. लोकप्रियम्	-	भजनम्
२. विरक्तः	-	शंकरः
३. अनिच्छन्ती	-	माता
४. स्वस्य	-	सिद्धान्तस्य

८. पर्यटन्

९. मुक्तः

(४)

डॉ. भीमराव-आम्बेडकरः संस्कृतं पठितुम् इष्टवान् आसीत्, परन्तु सः अस्पृश्यः इति कारणतः कश्चन संस्कृतज्ञः आम्बेडकरं संस्कृतं पाठयितुं निराकृतवान् — इति विषयः तु आम्बेडकर-महोदयस्य जीवनसम्बन्धि-पुस्तकेषु लिखितः अस्ति; सः विषयः तु प्रचारे अपि अस्ति। 'भारतस्य राजभाषा संस्कृतं भवेत्' इति संविधानसभायां संशोधन-प्रस्तावः आनीतः आसीत्, यस्य प्रस्तावस्य हस्ताक्षर-कर्तृषु प्रस्तावोपस्थापकेषु च डॉ. आम्बेडकरः अपि अन्यतमः आसीत्। अयं विषयः अपि कतिपयवर्षेभ्यः पूर्वं ज्ञातः आसीत्। परम् इदानीं कश्चन नूतनः विषयः प्रकाशम् आगतः अस्ति। नवप्राप्त-प्रमाणैः ज्ञायते यत् डॉ. आम्बेडकरः न केवलं संस्कृतस्य राजभाषात्वं समर्थितवान्, न केवलं सः संस्कृतं जानाति स्म, अपितु सः संस्कृतेन भाषते स्म इति! यतः संविधानसभायां यदा राजभाषा-सम्बन्धे चर्चा प्रवर्तते स्म तदा डॉ. आम्बेडकरः पण्डितलक्ष्मीकान्त-मैत्रेण सह संस्कृतेन वार्तालापं कृतवान्। तत्सम्बन्धे तत्कालीनेषु वार्तापत्रेषु प्रमुखतया वार्ताः प्रकाशिताः आसन्।

प्रश्नाः

१. उपर्युक्त-गद्यांशस्य उपयुक्तं शीर्षकं लिखन्तु।
२. डॉ. भीमराव आम्बेडकरः कां भाषां भारतस्य राजभाषां कर्तुम् इष्टवान्?
३. डॉ. आम्बेडकरः संविधान-सभायां केन सह संस्कृतेन वार्तालापं कृतवान्?
४. 'वार्तापत्रेषु वार्ताः प्रकाशिताः आसन्'-इत्यस्मिन् वाक्ये कर्तृपदस्य, क्रियापदस्य, विशेषणस्य च निर्देशः करणीयः।
५. डॉ. आम्बेडकरः संस्कृतेन भाषते स्म — अत्र रेखाङ्कितस्य संज्ञापदस्य स्थाने सर्वनाम-पदस्य प्रयोगः कर्त्तव्यः।
६. 'पुरातनः' इति पदस्य विलोमपदं पाठात् चित्वा लिखन्तु।

उत्तराणि

१. संस्कृतभाषी डॉ. आम्बेडकरः
२. संस्कृत-भाषाम्
३. पण्डितलक्ष्मीकान्त-मैत्रेण सह
४. **कर्तृपदम्** - वार्ताः
   क्रियापदम् - आसन्
   विशेषणपदम् - प्रकाशिताः
५. सः संस्कृतेन भाषते स्म।
६. नूतनः

(५)

एकमुद्देश्यं लक्ष्यीकृत्य बहूनां जनानाम् ऐक्यभावनया कार्यकरणमेव संहतिः, संघः संगठनं वाऽभिधीयते। एकता मनुष्ये शक्तिमादधाति। एकतयैव देशः समाजो लोकश्च उन्नतिपथं प्राप्नुवन्ति। यस्मिन् देशे समाजे वा एकताऽस्ति, स एव देशः सकललोकसम्माननीयो भवति।

संसारे एकतायाः अतीवावश्यकता वर्तते। विशेषतः कलियुगेऽस्मिन् संहतिः कार्यसाधिका। यतो हि वर्तमाने काले यादृशं सामाजिकं राष्ट्रियं च जीवनमस्ति, तस्य निर्माणाय रक्षणाय च संगठनं परमावश्यकम्। अद्यत्वे संसारे यस्मिन् राष्ट्रे एकतायाः अभावोऽस्ति, तत् राष्ट्रं सद्य एव परतन्त्रतापाशबद्धं भवति। अस्माकं देशस्य पारतन्त्र्यम् अनया एव एकतया सहयोगेन वा विच्छिन्नं जातम्। महात्मना गान्धिमहोदयेन तथैवान्यैश्च देशभक्तैः भारतीयसमाजे सर्वत्र एकत्वभावनोदयेन पराधीनतापाशस्य छेदनं विहितम्। अधुना लोकतन्त्रात्मकमस्माकं राष्ट्रं संघटनबलेनैव स्वोन्नतिं विदधाति अत एवोच्यते- 'संघे शक्तिः कलौ युगे।'

प्रश्नाः

१. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत।
२. संघः केन भवति ?
३. एकता मनुष्ये किमादधाति ?
४. कः देशः लोकसम्माननीयो भवति ?
५. अस्मिन् युगे कार्यसाधिका का अस्ति ?
६. किं राष्ट्रं परतन्त्रतापाशबद्धं भवति ?
७. 'यादृशं सामाजिकं राष्ट्रियं च जीवनम् अस्ति' — अत्र विशेषण-विशेष्य-निर्देशः करणीयः।
८. 'संगठनम्' इति पदस्य पर्यायपदद्वयं गद्यांशाद् अन्विष्य लिखन्तु।

उत्तराणि

१. संघे शक्तिः कलौयुगे।
२. एकमुद्देश्यं लक्ष्यीकृत बहूनां जनानाम् ऐक्यभावनया कार्यकरणेन एव संघः भवति।
३. शक्तिम् आदधाति।
४. यस्मिन् देशे एकताऽस्ति।
५. 'संहतिः' एव कार्यसाधिका अस्ति।
६. यस्मिन् राष्ट्रे एकताया अभावः अस्ति।
७. **विशेषण-पदानि** — यादृशम्, सामाजिकम्, राष्ट्रियम्। **विशेष्य-पदम** — जीवनम्।
८. संघः, संहतिः

(६)

इदं हि विज्ञानप्रधानं युगम्। 'विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानम्' इति कथ्यते। अस्यां शताब्द्यां सर्वत्र विज्ञानस्यैव प्रभावो दरीदृश्यते। अधुना नहि तादृशं किमपि कार्यं यत्र विज्ञानस्य साहाय्यं नापेक्ष्यते। आवागमने, समाचारप्रेषणे, दूरदर्शने, सम्भाषणे, शिक्षणे, चिकित्साक्षेत्रे, मनोरंजनकार्ये, अन्नोत्पादने, वस्त्रनिर्माणे, कृषिकर्मणि तथैवान्यकार्यकलापेषु विज्ञानस्य प्रभावस्तदपेक्षा च सर्वत्रैवानुभूयते।

सम्प्रति मानवः प्रकृतिं वशीकृत्य तां स्वेच्छया कार्येषु नियुङ्क्ते। तथाहि वैज्ञानिकैरनेके आविष्काराः विहिताः। मानवजातेः हिताहितम् अपश्यद्भिः वैज्ञानिकैः राजनीतिविज्ञैर्वा परमाणुशक्तेः अस्त्रनिर्माणे एव विशेषतः उपयोगो विहितः। तदुत्पादितं च लोकध्वंसकार्यम् अतिघोरं निर्घृणं च। अयं च न विज्ञानस्य दोषः न वा परमाणुशक्तेरपराधः, पुरुषापराधः खलु एषः।

अतोऽस्य मानवकल्याणार्थमेव प्रयोगः करणीय।

प्रश्नाः

१. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत।
२. इदं युगं कीदृशम्?
३. विज्ञानम् किम् अस्ति?
४. कैः आविष्काराः विहिताः?
५. परमाणुशक्तेः कस्मिन् उपयोगो विहितः?
६. कः पुरुषापराधः?
७. इदं हि विज्ञानप्रधानं युगम् — अस्मिन् वाक्ये विशेषण-विशेष्य-सर्वनामपदानां निर्देशः कर्त्तव्यः।
८. अस्य मानवकल्याणार्थम् एव प्रयोगः करणीयः-अस्मिन् वाक्ये रेखाङ्कितसर्वनामपदस्य स्थाने संज्ञापदस्य प्रयोगं कुर्वन्तु।
९. वैज्ञानिकैः उपयोगः विहितः — अत्र कः कर्त्ता?

उत्तराणि

१. विज्ञानस्य महत्त्वम्।
२. विज्ञानप्रधानम् युगम्।
३. 'विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानं' कथ्यते।
४. वैज्ञानिकैरनेके आविष्काराः विहिताः।
५. परमाणुशक्तेः अस्त्रनिर्माणे एव विशेषतः उपयोगो विहितः।
६. परमाणुशक्तेः लोकध्वंसकार्यम् एव।
७. **विशेषणम्**- विज्ञानप्रधानम्, **विशेष्यः** - युगम्, **सर्वनाम्**- इदम्।
८. विज्ञानस्य अथवा परमाणोः
९. वैज्ञानिकैः

(७)

स्त्रियो हि मातृशक्तेः प्रतीकभूता:भवन्ति। निसर्गादेव तासु गृहस्थजीवनस्योत्तरदायित्वं बालकानां भरण-पोषणादिकस्य च दायित्वं समापतति। शिशौ संस्काराधानस्य, सदाचरणशिक्षणस्य, भर्तुः सहयोगस्य, पारिवारिकजनानां सेवायाः, समागतानामभ्यागतानां शुश्रूषायाः, लोकहितसम्पादनस्य च समग्रमपि कर्त्तव्यजातं स्त्रीषु निपतति। अतः स्त्रीणां कृते शिक्षायाः परमावश्यकता वर्तते। सुगृहिणी तदैव सा सम्भवति यदा सुशिक्षिता स्यात्, सुशिक्षयैव परिवारस्य समाजस्य राष्ट्रस्य च हितं सम्पादयितुं सा समर्था भवति।

गृहस्य सुशिक्षिता स्त्री सद्गृहिणी गृहलक्ष्मीः गृहस्वामिनी वा भवति, सैव मातृभूता सद्वंशं सन्नागरिकं च निर्मातुं प्रभवति। स्त्री एव समाजे धार्मिकसंस्काराणां सद्गुणादिकानां स्थापनां करोति। अतः समाजे राष्ट्रे वा स्त्रीणां समादरो मातृशक्तेश्च गौरवरक्षणं तदैव सम्भवति यदा ताः सुशिक्षिताः स्युः। 'मातृदेवो भव' इति कथनमपि तदैव सुसङ्गतं भवति। स्त्रीसमाजस्योन्नतिमेव विचिन्त्य मनुनापि कथितम् -

'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः।'

प्रश्नाः

१. अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखन्तु।

२. मातृशक्तेः प्रतीकभूताः काः भवन्ति?

३. स्त्रीणां कृते कस्याः परमावश्यकता वर्तते?

४. मनुना किं कथितं नारीणां विषये?

५. सुशिक्षिता स्त्री गृहलक्ष्मीः भवति — इत्यस्मिन् वाक्ये रेखाङ्कितस्य संज्ञापदस्य स्थाने कस्यापि सर्वनामपदस्य प्रयोगं कृत्वा वाक्यं पुनः लिखन्तु।

६. विशेषण-विशेष्यान्वितिं कुर्वन्तु अत्र —

विशेषणपदम्	**विशेष्यपदम्**
सुशिक्षिता	कर्त्तव्यजातम्
सुसङ्गतम्	स्त्री
समग्रम्	कथनम्

७. शिक्षायाः आवश्यकता वर्तते- इत्यत्र कः कर्त्ता?

८. 'अनादरः', 'असङ्गतम्' — इत्यनयोः विलोमपदे पाठाद् गृहीत्वा लिखन्तु।

उत्तराणि

१. स्त्री शिक्षायाः महत्त्वम्/आवश्यकता।

२. स्त्रियः

३. शिक्षायाः

४. यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः।

५. सुशिक्षिता सा गृहलक्ष्मीः भवति।

६. सुशिक्षिता- स्त्री
सुसंगतम्- कथनम्
समग्रम्- कर्त्तव्यजातम्
७. आवश्यकता
८. आदरः (समादरः), सङ्गतम्

(८)

यस्मिन् देशे तस्य जनजीवने च न प्रवहति देशभक्तिधारा, न संचरति जन्मभूमिप्रेम, तत्र सामाजिकजीवनं शुष्कं गौरवरहितञ्च मन्यते। इदमेवालक्ष्य अस्माकं देशे प्रत्यहं मातृभूमिस्तुतौ गीयते-

वन्दे मातरम्!
सुजलां सुफलां मलयजशीतलाम्।
शस्य-श्यामलां मातरम्, वन्दे मातरम्।।

वस्तुतोऽस्माकं जन्मभूमिः जन्मनः भूमिः। यथोक्तमपि-'माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः।' यथा जननी स्व-स्तन्येन अस्मान् पालयति, तथैव मातृभूमिरपि स्वकीयेन विविधेन वस्तुजातेन स्वाश्रयेण चास्माकं पालनं रक्षणञ्च करोति। मातुः स्नेहमये उत्सङ्गे यथा वयं लालितास्तथैव जन्मभूमेः क्रोडेऽस्माकं वयोवर्धनं भवति। अतः सततमस्माभिः प्राणार्पणेनापि मातृभूमेर्हितसम्पादनं विधेयम्। मातृभूमिहितमेव राष्ट्रियहितं, भारतभूमेश्च गौरवमेव राष्ट्रगौरवमित्यत्र नास्ति विभेदः। अत एव मातृभूमिवात्सल्यं भारतस्य समृद्ध्यर्थं स्वातंत्र्यरक्षणार्थञ्च परमावश्यकम्।

प्रश्नाः

१. अस्य अनुच्छेदस्य शीर्षकं लिखन्तु।
२. जननी अस्मान् केन पालयति?
३. अस्माभिः मातृभूमेः हित-सम्पादनं कथं विधेयम्?
४. 'अङ्के' (गोद में) इत्यस्य पर्यायवाचिनं पदं पाठात् चित्वा लिख्यताम्।
५. 'सुजलां सुफलां मलयजशीतलां शस्य-श्यामलां वन्दे मातरम्'- अस्मिन् वाक्ये विशेषण-विशेष्य-निर्देशः क्रियताम्।
६. 'अभेदः' इति पदस्य विलोम-पदं (विपरीतार्थकं पदम्) पाठाद् अन्विष्य लिखन्तु।
७. कर्तृ-क्रियान्विर्तिं कुर्वन्तु अत्र —
(क) देशभक्तिधारा - पालयति
(ख) अस्माभिः - विधेयम्
(ग) जननी - वन्दे
(घ) अहम् - प्रवहति

८. 'माता भूमिः पुत्रोऽहम् <u>पृथिव्याः</u>' — अत्र रेखाङ्कितस्य संज्ञापदस्य स्थाने सर्वनामपदस्य प्रयोगं कृत्वा वाक्यं पुनर्लिखन्तु।

उत्तराणि

१. मातृभूमि–भक्तिः/देशभक्तिः

२. स्व–स्तन्येन

३. प्राणार्पणेन अपि

४. उत्सङ्गे

५. **विशेषणपदानि** – सुजलां सुफलां, मलयजशीतलां, शस्य–श्यामलाम्।

विशेष्य पदम् – मातरम्

६. विभेदः

७.

(क) देशभक्तिधारा – प्रवहति

(ख) अस्माभिः – विधेयम्

(ग) जननी – पालयति

(घ) अहम् – वन्दे

८. माताभूमिः पुत्रोऽहम् अस्याः।